ΕΤΟΣ Γ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 7 Ἀπριλίου 1913 ΑΡΙΘ. 120.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄.

Η ΘΕΡΜΗ ΚΑΙ ΟΛΙΓΟΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

«*Δεῖ πάντοτε προσεύχεσθαι*» (Λουκ. ιη΄. 1)

Σήμερον θὰ ὁμιλήσω πρὸς ὑμᾶς, Χριστιανοί μου ἀγαπητοί, περὶ τῆς συντόμου μὲν περὶ τὴν φράσιν, ἀλλὰ θερμοτάτης ἐκείνης προσευχῆς, τῆς ὁποίας ποιούμεθα χρῆσιν συχνότατα καὶ κατ᾿ οἶκον καὶ ἐπ᾿ ἐκκλησίας καὶ πανταχοῦ.

Ἡ ὀλιγόλοχος καὶ θερμὴ αὐτη προσευχὴ εἶναι λόγοι τινὲς ζωηροὶ καὶ θερμοί, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ προστρέχει πρὸς τὸν Θεόν, ἄλλοτε μὲν διὰ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν πρὸς Αὐτὸν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν αὐτῆς, ἄλλοτε διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ Αὐτὸν ἐπὶ ταῖς δωρεαῖς Αὐτοῦ, ἄλλοτε διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν Αὐτοῦ, ἄλλοτε διὰ νὰ ἐξευμενίσῃ καὶ ἐξιλεώσῃ Αὐτὸν καὶ ἐπικαλεσθῇ τὴν μακροθυμίαν καὶ τὸ ἔλεος τῆς εὐσπλαγχνίας Αὐτοῦ, καὶ ἄλλοτε διὰ νὰ ἐξαιτήσηται τὴν ταχεῖαν Αὐτοῦ ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν. Ἡ προσευχὴ δ᾿ αὕτη εἶναι συντομωτάτη καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγας λέξεις, ἀλλὰ λέξεις ζωηράς, θερμοτάτας, ἐκφραστικὰς καὶ μεστὰς ὑψηλῶν ἐννοιῶν. Αἱ μεμετρημέναι δ᾿ αὗται λέξεις ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ ἑλκύωσιν ἐπὶ τὸν προσευχόμενον τὴν καρδίαν τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπισύρωσιν ἐπ᾿ αὐτὸν τὸ ἔλεος καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ὀλιγόστιχος, ἀλλὰ τελεσφόρος αὐτη προσευχὴ, τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις ἔχει καθιερωθῇ ὑπ᾿ αὐτῆς τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλη-

τούτῳ καὶ τὰ μόνα τελεσφόρα μέσα, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν, ἰδίως κατὰ τὰς κρισίμους στιγμὰς τοῦ πειρασμοῦ. Ἐκτὸς τούτων ὅλων αἱ ὀλίγαι λέξεις ταύτης τῆς προσευχῆς δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ σωτήρια ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἡμῶν. Ἀναπολήσατε εἰς τὴν μνήμην ὑμῶν τὴν μετάνοιαν τοῦ ληστοῦ. Πόση ὥρα ἐχρειάσθη εἰς τὸν βλάσφημον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ληστήν, διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν οὐρανόν; Ὅση ὥρα ἀπῃτεῖτο διὰ νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν σύντομον ἐκείνην προσευχήν του· «*μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου*». «*Ἀμήν, λέγω σοι*, εἶπεν αὐτῷ ἀμέσως ὁ Σωτήρ, *σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ* » *ἐν τῷ παραδείσῳ*». Εἰς τὸν Δαυΐδ, μοιχὸν καὶ δολοφόνον ταὐτοχρόνως, ἐχρειάσθη ὀλιγωτέρα ὥρα διὰ νὰ τύχῃ τῆς ἀφέσεως τῆς ἁμαρτίας του. «*Ἡμάρτηκα*» ἐφώνησε, καὶ ἀμέσως ὁ ἐξ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐλέγχων αὐτὸν προφήτης εἶπεν αὐτῷ, «*Καὶ Κύριος παρεβίβασε* (ἤτοι συνεχώρησε) » *τὸ ἁμάρτημά σου*». Μίαν μόνην λέξιν εἶπεν ὁ Δαυΐδ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτον αὕτη εἰλικρινὴς καὶ θερμὴ ἤρκεσε νὰ σώσῃ αὐτόν. Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς ὀλιγολόγου ἀλλὰ θερμῆς προσευχῆς εἶναι ὠφέλιμος καὶ πολλάκις καὶ σωτήριος.

Ἔλθωμεν τόρα καὶ εἰς τὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς προσευχῆς ταύτης εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος. Ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐνετείλατο· «*δεῖ* » *πάντοτε προσεύχεσθαι* καὶ *μὴ ἐκκακεῖν*». Ὀφείλομεν δηλονότι πάντοτε νὰ προσευχώμεθα καὶ νὰ μὴ ἀποκάμνωμεν, νὰ μὴ παραμελῶμεν δηλονότι τὸ καθῆκον τοῦτο. Ἀλλὰ τί σημαίνει τοῦτο τὸ ***πάντοτε προσεύχεσθαι;*** Τὸ νὰ προσευχώμεθα ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, κατὰ Κυριακὴν ἐν τῷ Ναῷ, εἶναι τοῦτο παντοτεινὴ προσευχή; Τὸ νὰ προσευχώμεθα ἅπαξ ἢ καὶ δὶς τῆς ἡμέρας πρωῒ καὶ ἑσπέρας, ὅπως ὀφείλει νὰ πράττῃ πᾶσα Χριστιανικὴ οἰκογένεια, εἶναι καὶ τοῦτο παντοτεινὴ προσευχή; Βεβαίως δὲν εἶναι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης ὀρθὴ καὶ ἡ ἄλλη θεωρία, ὅτι τὸ «*πάντοτε* » *προσεύχεσθαι*» σημαίνει νὰ εἴμεθα πάντοτε γονατισμένοι, πάντοτε νὰ ἔχωμεν τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανὸν ὑψωμένους καὶ ἀδιαλείπτως νὰ ἔχωμεν εὐχὰς διαφόρους εἰς τὸ στόμα. Ὁ ἐργάτης, ὁ τεχνίτης, ὁ ἔμπορος, ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ ὑπηρέτης, ὁ οἰκογενειάρχης, ἡ μήτηρ, οἵτινες πάντες ἔχουσι νὰ ἐκπληρώσωσι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα καθήκοντα, καὶ οἱ ὁποῖοι πολιορκοῦνται ὑπὸ πολλῶν καὶ πολυειδῶν καθημερινῶν ὑποχρεώσεων δύνανται πάντοτε νὰ ἀφοσιωθῶσιν εἰς τοιούτου εἴδους παντοτεινὴν προσευχήν; Βεβαίως ὄχι. Λοιπόν, τί σημαίνει, τὸ ὅτι «*δεῖ πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν;*» Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δίδει ὁ σοφὸς Σειρὰχ λέγων «*ὁ συν-* » *τηρῶν νόμον πλεονάζει προσφορὰς, θυσιάζων σωτηρίαν ὁ προσέχων* » *ἐντολαῖς*». Ἄλλαις λέξεσιν, ἀδιαλείπτως, ***πάντοτε*** προσεύχεται ἐκεῖνος ὅστις τηρεῖ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ὅστις μετὰ προσοχῆς φυλάττει τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας ἀποφεύγει τὴν ἁμαρτίαν. Ἀλλὰ διὰ τίνος μέσου δύναται νὰ κατορθώσῃ ταῦτα; Διὰ μόνης τῆς προσευχῆς καὶ μάλιστα τῆς συντόμου καὶ θερμῆς ταύτης προσευχῆς. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος ἡ προσευχὴ αὕτη, διότι δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ ἀποφεύγωμεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὴν ἁμαρτίαν, δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ κατανικῶμεν πάντα πειρασμόν, δι' αὐτῆς δυνάμεθα νὰ τηρῶ-

μεν πάντοτε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὰ ὕψη τῆς Χριστιανικῆς τελειότητος. Δι᾽ αὐτῆς τέλος θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐντολὴν του ***πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν.***

Χριστιανοί μου ἀγαπητοί. Τὰς προσευχὰς ταύτας τὰς συντόμους καὶ θερμὰς ἂς κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς πάντοτε. Ἂς προσπαθήσωμεν νὰ ἀποκτήσωμεν ἀπὸ τόρα ἀμέσως τὴν καλὴν ταύτην συνήθειαν, ἡ ὁποῖα καὶ εὐχάριστος εἶναι καὶ εὔκολος καὶ ὠφέλιμος καὶ τὰ μάλιστα ἀναγκαία. Θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ παρουσιασθῇ ὥρα, στιγμή, καθ᾽ ἣν τὸ μόνον καὶ σωτήριον καταφύγιον ἡμῶν θὰ εἶναι τοιαύτη ὀλιγόλογος καὶ θερμὴ προσευχή. Μακάριος δὲ ὁ Χριστιανὸς ἐκεῖνος ὅστις κατὰ τὰς ὑστάτας στιγμὰς τοῦ ἑαυτοῦ βίου, ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης, θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκφωνήσῃ διὰ τῶν ἑαυτοῦ χειλέων, ἢ καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὴν προσευχήν, «*Κύριε, εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου*».

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ Η΄.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Α΄. Η ΔΟΓΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Ἡ ἁγία ἡμῶν θρησκεία, ἀγαπητοί, ἡ ὁ Χριστιανισμός, ὅπως ὀνομάζεται αὐτη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, δὲν εἶναι διόλου ξένη καὶ ἄσχετος μὲ τὸν Ἰουδαϊσμόν. Εἶναι ἡ θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ φανερώσῃ εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν ἀνθρωπότητα ὁ περιπόθητος Μεσσίας. Εἶναι ἡ συμπλήρωσις καὶ τελειοποίησις τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Τὸ εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς μίαν του ὁμιλίαν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ἐπὶ τοῦ Ὄρους ὁμιλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ τὴν ἀπήγγειλεν ἐπάνω εἰς ἓν ὄρος τῆς Γαλιλαίας. Εἰς τὴν περίφημον ταύτην ὁμιλίαν του ὁ Κύριος ἡμῶν τί λέγει; Ὅτι δὲν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον νὰ *καταλύσῃ*, ἤγουν νὰ καταργήσῃ, νὰ θέσῃ εἰς τελείαν ἀχρηστίαν τὸν Νόμον ἢ τοὺς Προφήτας, ἤτοι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν ἄλλων Προφητῶν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸν Ἰουδαϊσμόν, ἀλλὰ νὰ *συμπληρώσῃ* αὐτόν, τὸν Μωσαϊκὸν Νόμον, νὰ τελειοποιήσῃ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Καὶ τὸ τί μὲν ἐδίδασκε τοὺς Ἰουδαίους ἡ θρησκεία των, ἥτις εἴπομεν ὅτι ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων οἱ Ἰουδαῖοι, τὸ εἴδαμεν ἄλλοτε. Ἀλλὰ τί διδάσκει ὁ Χριστιανισμός, ὁ ὁποῖος συμπληρώνει καὶ τελειοποιεῖ τὸν Ἰουδαϊσμόν; Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστιανι-

σμοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι θεωρητική, ἥτις ἀπαιτεῖ ἐκ μέρους ἡμῶν πίστιν, παραδοχὴν ἐλευθέραν καὶ εἰλικρινῆ καὶ τὴν ὀνομάζομεν *δογματικὴν* διδασκαλίαν, ἢ *δόγματα*, ἢ *ἄρθρα* πίστεως· Ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶναι πρακτική, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ὁ ἀληθὴς Χριστιανὸς νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὸν βίον του ὡς ἠθικὸν κανόνα καὶ ὁδηγόν, καὶ ὀνομάζεται αὕτη *ἠθικὴ διδασκαλία*, ἢ ἡ *ἠθικὴ* τοῦ Χριστιανισμοῦ. Σήμερον δὲ θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς πρώτης, δηλαδὴ τῆς δογματικῆς διδασκαλίας, περὶ τῶν ἄρθρων ἐκείνων τῆς πίστεως, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς ἄλλων ὀφείλομεν νὰ παραδεχώμεθα ἐξ ὅλης μας τῆς καρδίας καὶ νὰ ὁμολογῶμεν εἰλικρινῶς, διὰ νὰ εἶναι τοιουτοτρόπως πληρεστέρα καὶ τελειοτέρα ἀπὸ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἡ Χριστιανική μας πίστις.

Καὶ ὁ Ἰουδαϊσμός, ἀγαπητοί, ὡς θρησκεία *ἀποκεκαλυμμένη*, ἤτοι θεία καὶ ἀληθής, ἐδίδασκε τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη ζωὴ μετὰ θάνατον, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, καὶ διὰ τοῦτο θὰ κρίνῃ τοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν. Μόνον δὲ οἱ Σαδδουκαῖοι, ἄλλοι οὗτοι αἱρετικοὶ ἀπὸ τοὺς Φαρισαίους, ὅμοιοι δὲ μὲ τοὺς σημερινοὺς ἀπίστους, ἠρνοῦντο τὴν διδασκαλίαν ταύτην τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἀντὶ αὐτῆς, τὴν ὁποίαν παραδέχεται καὶ τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, τί ἐδίδασκαν ψευδῶς ἐπὶ μεγάλῃ ζημίᾳ τοῦ λαοῦ; Ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχή,—ἀκούσατε βλασφημίαν!—ἀποθνήσκει ὁμοῦ μὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον πράγματι εἶναι θνητόν, ἐπειδὴ σύγκειται ἀπὸ ὕλην φθαρτήν. Συνεπέραιναν δὲ οὗτοι μωρῶς καὶ ἀνοήτως, ὅτι μετὰ θάνατον δὲν ὑπάρχει δῆθεν οὔτε ἀμοιβὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ δικαίων οὔτε τιμωρία κἀμμία τῶν κακῶν καὶ ἀδίκων ἀνθρώπων! Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Σαδδουκαῖοι. Τί δὲ ἄλλο ἐδιδάσκοντο οἱ Ἰουδαῖοι; Νὰ πιστεύουν εἰς τὴν Θείαν Πρόνοιαν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς ὁ ποιητὴς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς προνοεῖ, φροντίζει διὰ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι πάλιν ἰδιαιτέρως προστατεύει καὶ διευθύνει τὰς τύχας τῶν Ἰουδαίων, τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ λαοῦ, ὅπως πράγματι τὸ ἀποδεικνύει τρανῶς ἡ ἱστορία τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἡ ὁποία εἶναι πλήρης ἀπὸ μεγάλας τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας πρὸς αὐτούς. Καὶ μόνον πάλιν οἱ ὑλόφρονες Σαδδουκαῖοι ἀπέρριπταν τὴν Πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ καὶ τί παρεδέχοντο; Ὅτι τὸ πᾶν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔργα του καὶ μόνον ἀπὸ τὰ ἔργα του. Οἰκτρὰ πάλιν καὶ μωρὰ ἡ πλάνη αὕτη τῶν Σαδδουκαίων. Ὁ Ἰουδαϊσμὸς τέλος ὡς κυρίαν βάσιν τῆς διδασκαλίας του εἶχε τὴν πίστιν εἰς ἕνα Θεόν, ποιητὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δίκαιον, ἀγαθόν, ἅγιον, πανταχοῦ παρόντα. Πολὺ ὀρθὴ ἡ διδασκαλία αὕτη.

Ἀλλ' ὁ Χριστιανισμός, ἀγαπητοί, συμπληρόνων καὶ τελειοποιῶν τὴν μονοθεϊστικὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, παραδέχεται μὲν ἐπίσης καὶ διδάσκει τὰ ἀνωτέρω ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ, ἤτοι πρῶτον τὴν *ἑνότητα* αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ εἶναι εἷς Θεὸς ἀληθινός, δεύτερον τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ καὶ δημιουργικότητα, ἔπειτα τὴν ἁγιότητα, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀγαθότητα, τὴν προνοητικότητα καὶ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἄνευ τῶν ἰδιοτήτων τούτων δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ὁ Θεὸς τέλειος, ὡς ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι οὗτος διὰ νὰ εἶναι λατρευτὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ὁ Θεὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ Θεὸς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐν τῇ μιᾷ οὐσίᾳ καὶ δυνάμει αὐτοῦ εἶναι *τριαδικός*, εἶναι δηλαδὴ τρία

πρόσωπα, μία Ἁγία Τριάς. Τὸ πρῶτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος ὀνομάζεται Πατήρ, ἐπειδὴ ἐγέννησε τὸν συνάναρχον αὐτοῦ Υἱὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος λέγεται Υἱός, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς προαιωνίως· εἶναι δὲ Μονογενής, ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὸν δημιουργὸς τοῦ κόσμου. Τὸ τρίτον πρόσωπον εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διακρίνεται κατὰ τοῦτο ἀπὸ τὰ δύο ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, καθ' ὅτι ἐνῷ ὁ Πατὴρ εἶναι *ἀγέννητος*, ἀλλὰ γεννᾷ τὸν Υἱόν, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι *γεννητός*, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα *ἐκπορεύεται* ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα· εἶναι δὲ Κύριον καὶ Ζωοποιόν, διότι συμμετέχει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου κυριότητα καὶ ἐξουσίαν καὶ διότι εἶναι ὁ πρόξενος τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς τῶν πιστῶν καὶ εὐλαβῶν Χριστιανῶν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὰ τρία ταῦτα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος δὲν εἶναι τρεῖς Θεοί, ἄπαγε τῆς βλασφημίας! διότι τότε θὰ ἔχωμεν πολυθεΐαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἀλλ' εἶναι εἷς Θεός, μία Τριὰς ὑποστάσεων ὁμοούσιος καὶ ἀχώριστος. Λατρεύομεν δὲ καὶ προσκυνοῦμεν τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λατρείαν καὶ προσκύνησιν. Ἰδού, ἀγαπητοί, μία διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ θεωρητικωτάτη, ἥτις ἀνήκει μόνον εἰς αὐτὸν ὡς ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον αὐτοῦ, ἄνευ τῆς παραδοχῆς τῆς ὁποίας δὲν δύναταί τις νὰ ὀνομασθῇ ἀληθὴς Χριστιανός.

Βεβαίως ἡ χριστιανικὴ αὕτη διδασκαλία περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι ἀνωτέρα εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὸ πῶς ὁ εἷς Θεὸς εἶναι συνάμα καὶ τρία θεῖα πρόσωπα χωρὶς νὰ ματαιώνεται ἡ *ἑνότης* τοῦ Θεοῦ χωρὶς δηλαδὴ νὰ παύῃ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι Εἷς. Ἀλλὰ σπουδαίως μᾶς ἐπεξηγεῖ τὴν μυστηριώδη ταύτην διδασκαλίαν τὸ ἱστορικὸν γεγονός, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ἵδρυσεν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἔσωσε τὴν ἀνθρωπότητα. Διότι πῶς ἄλλως ἦτο δυνατόν, ἀγαπητοί, νὰ σωθῇ ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ διατηρηθοῦν εἰς τὸν κόσμον τὰ μέσα τῆς σωτηρίας ταύτης, ἂν ὁ Θεὸς Πατὴρ δὲν ἐξαπέστελλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου διὰ νὰ σαρκωθῇ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου χάριν ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τὴν ἰδικήν μας σωτηρίαν, καὶ ἐὰν δὲν ἐξεπορεύετο παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, «τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον;» Καὶ εἶναι ὁ Θεὸς Πατὴρ διὰ τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἴπαμεν ἀνωτέρω, εἶναι ὁ αὐτὸς παντοκράτωρ, ὡς κύριος καὶ δεσπότης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εἶναι ὁ ἴδιος ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, τῶν ὁρατῶν δηλαδὴ κτισμάτων καὶ τοῦ ἀΰλου κόσμου, ἤτοι τῶν ἀγγέλων, οἵτινες δὲν βλέπονται. Εἰς τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δὲ δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὁμοῦ μὲ τὸν Πατέρα συνέπραξαν καὶ τὰ δύο ἄλλα πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸς ἀληθινός, ὁμοούσιος τῷ Πατρί, ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων Μονογενής, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένοντο, ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐξαπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ κατῆλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐνηνθρώπησε, διὰ νὰ ἀπολυτρώσῃ καὶ σώσῃ τὴν ἁμαρτωλὸν ἀνθρωπότητα, τὴν ὁποίαν καὶ ἔσωσε. Πῶς δέ; Μὲ

τὸ μέσον τῆς θείας διδασκαλίας καὶ τοῦ ἁγιωτάτου βίου καὶ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ἀπεδείχθη ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ μέγας καὶ τέλειος Ἀρχιερεύς, ὁ «αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἀφοῦ δὲ κατέβη εἰς τὸν Ἅδην καὶ ἐκήρυξε καὶ ἐκεῖ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, καὶ τοιουτοτρόπως κατήργησε τὸ κράτος τοῦ Ἅδου, καὶ ἠλευθέρωσε τοὺς ἁγίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου τὴν τρίτην ἡμέραν, τὴν Κυριακὴν δηλαδή. Μετὰ δὲ τὴν τριήμερον Ἀνάστασιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ τάφου, ἀφοῦ ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἐμφανιζόμενος εἰς τοὺς Μαθητάς του καὶ λέγων εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός. Θὰ ἔλθῃ δὲ πάλιν εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ἀλλ᾽ ὄχι πλέον ταπεινὸς, ὅπως εἰς τὴν πρώτην του παρουσίαν, ἀλλὰ μετὰ δόξης, ἵνα κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἵνα ἱδρύσῃ εἰς τοὺς οὐρανοὺς τὴν ἀτελείωτον βασιλείαν τῆς δόξης χάριν τῶν δικαίων. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν Προφητῶν, καὶ ἀπεκάλυψεν, ἤτοι ἐφανέρωσε δι᾽ αὐτῶν τὰς θείας ἀληθείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐνέπνευσε δὲ καὶ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ τοὺς Μαθητὰς τοῦ Κυρίου νὰ συγγράψωσι τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης· μετὰ δὲ τὴν φωτιστικὴν καὶ ἁγιαστικὴν αὐτοῦ χάριν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς ὅσους ἐκ τῶν ἀνθρώπων γίνονται ἄξιοι τῆς θείας ταύτης χάριτος διὰ τῆς ὀρθοδόξου αὐτῶν πίστεως καὶ διὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ θεαρέστων αὐτῶν πράξεων.

Ἰδού, ἀγαπητοί, αἱ σπουδαιότεραι θεωρητικαὶ ἢ δογματικαὶ διδασκαλίαι, τὰς ὁποίας μᾶς διδάσκει ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰς ὁποίας ὀφείλομεν οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ νὰ παραδεχώμεθα διὰ νὰ διακρινώμεθα ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους. Διότι αἱ διδασκαλίαι αὗται ἀποτελοῦν τὸ θεμέλιον τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ Ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ. Τὰς διδασκαλίας δὲ ταύτας περιέχει μὲ ὀλίγας λέξεις τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, ἤτοι τὸ Πιστεύω, τὸ ὁποῖον συνέταξαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες, φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὸ ὁποῖον διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ θρησκευτικὴν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν ἀπαγγέλλεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐν καιρῷ τῆς Λειτουργίας καὶ εἰς ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς Ἀκολουθίας. Τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως χρεωστεῖ πᾶς Χριστιανὸς νὰ ἠξεύρῃ ἀπ᾽ ἔξω καὶ νὰ λέγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὰς ἰδιαιτέρας του προσευχάς. Διότι τί μᾶς ἐνθυμίζει τὸ Πιστεύω τοῦτο πρὸς ψυχικὴν ἡμῶν ὠφέλειαν; Ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πλάστης καὶ δημιουργὸς πάντων ἡμῶν, οἵτινες διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν εἰς αὐτόν, νὰ τὸν φοβώμεθα, νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὸ θέλημά του, νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ὡς πατέρα καὶ νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτὸν ὡς προνοητὴν καὶ προστάτην ἡμῶν. Τί ἄλλο; Ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἔγινε καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ ὅτι *«ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν » ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ».*